

Informacje zawarte w sprawozdaniu finansowym a zarządzanie wartością przedsiębiorstwa

Ewa Maćkowiak*

Streszczenie: Konsekwencją modelowania rzeczywistości gospodarczej, w której istotne miejsce zajmuje przedsiębiorstwo, jest podejście systemowe stanowiące logiczne powiązania pomiędzy elementami tego systemu. Elementy te różnią się między sobą. Przykładem takiego systemu jest sprawozdanie finansowe stanowiące logiczne powiązanie rachunkowości, finansów oraz zarządzania przedsiębiorstwem. Sprawozdanie finansowe ma więc na celu opisanie rzeczywistości finansowej przedsiębiorstwa, dlatego tak ważna jest szeroka i pełna interpretacja sprawozdania finansowego, jednak efektywne zarządzanie wartością przedsiębiorstwa wymaga jego przekształcenia. Przekształcenie to ma stanowić pomoc dla zarządzających, właścicieli i szeroko rozumianych interesariuszy. Celem artykułu jest wskazanie, w jaki sposób zmieniło się sprawozdanie finansowe w Polsce na przełomie XX i XXI w. Wskazano zmiany w bilansie, rachunku zysków i strat oraz w sprawozdaniu z przepływów pieniężnych, których celem było dostosowanie do potrzeb rozwijającej się gospodarki oraz dostosowaniem uregulowań krajowych do standardów międzynarodowych oraz dyrektyw Unii Europejskiej.

Hipotezy:

1. Sprawozdanie finansowe jest poddane ciągłym modyfikacjom mającym na celu najpełniejsze dostosowanie uregulowań krajowych do wymogów międzynarodowych.
2. Informacje zawarte w sprawozdaniu finansowym są niewystarczające na potrzeby zarządzania wartością przedsiębiorstwa.

Słowa kluczowe: sprawozdanie finansowe, zarządzanie wartością przedsiębiorstwa, przekształcone sprawozdanie finansowe, bilans, rachunek zysków i strat, przepływy pieniężne

Wprowadzenie

Wdrożenie metod skierowanych na maksymalizację wartości dla właścicieli zwiększyło presję wywieraną na konkurujące ze sobą przedsiębiorstwa, aby w działaniach priorytetowo traktowały korzyści dla właścicieli. Współcześnie rachunkowość jest „systemem informacyjnym służącym użytkownikom do podejmowania decyzji gospodarczych, zwłaszcza finansowych, oraz rozliczania kierownictwa z odpowiedzialnego i efektywnego zarządzania powierzonym majątkiem” (Jaruga 1992: 8). Efekt finalny prowadzonej rachunkowości to sprawozdanie finansowe, którego celem jest dostarczenie informacji zainteresowanym odbiorcom.

Sprawozdanie finansowe dostarcza więc informacji szerokiej grupie odbiorców, których można podzielić na dwie grupy: odbiorców wewnętrznych i odbiorców zewnętrznych. Grupę odbiorców zewnętrznych stanowią inwestorzy, akcjonariusze oraz interesariusze¹. Odbiorcy

* dr Ewa Maćkowiak – Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach, Wydział Finansów i Ubezpieczeń, ul. Bogucicka 3, 40-226 Katowice, e-mail: ewa.mackowiak@ue.katowice.pl

¹ Interesariuszami są wszystkie podmioty, które funkcjonują w otoczeniu przedsiębiorstwa. W odniesieniu do odbiorców sprawozdań finansowych będzie to zarówno właściciel, jak i akcjonariusze, pracownicy, urzędy itp.

wewnętrzni to pracownicy z jednej strony zainteresowani zarządzaniem jednostką gospodarczą, a z drugiej – zainteresowani kondycją przedsiębiorstwa przez pryzmat zatrudnienia. „Informacje powinny umożliwić ocenę ryzyka i efektywności inwestycji, mierzoną różnymi miernikami, stosowanymi także do oceny decyzji strategicznych podejmowanych wewnątrz firmy” (Sobańska 2003: 250).

Analizując grupy odbiorców informacji finansowej, można zaobserwować konflikt pomiędzy akcjonariuszami a interesariuszami. Przedmiotem konfliktu może być zakres potrzeb informacyjnych. Aby prawidłowo oszacować właściwy poziom informacji, należy ustalić trzy kwestie:

1. Kto jest zainteresowany informacjami?
2. Jaki jest cel ujawnienia informacji?
3. Jakie informacje są przedmiotem zainteresowania?

W przypadku firm funkcjonujących w krajach europejskich odbiorców zewnętrznych i wewnętrznych traktuje się w taki sam sposób. Inaczej jest w przypadku Stanów Zjednoczonych, gdzie sprawozdanie finansowe jest skierowane przede wszystkim do akcjonariuszy, inwestorów oraz wierzycieli. Pozostali odbiorcy informacji są traktowani w sposób drugorzędny.

Niewątpliwie jednak jeśli celem przedsiębiorstwa jest maksymalizacja majątku właścicieli, to automatycznie pomnaża się wartość dla wszystkich interesariuszy

Potrzeba zarządzania przez wartość spowodowała istotne zmiany w priorytetach współczesnego biznesu. Odchodzi się od strategii wzrostu sprzedaży na rzecz strategii wzrostu wartości przedsiębiorstwa dla właścicieli. Orientacja skierowana na produkt została zamieniona na orientację na klienta i jego potrzeby. Mierniki oparte na zysku zastąpiono przepływami gotówki oraz miernikami opartymi na wartości dodanej. Duża rozbieżność pomiędzy wartością bilansową a wartością rynkową świadczy o tym, że sprawozdanie finansowe nie zaspokaja w pełni potrzeb informacyjnych inwestorów (Świdarska 2007: 330).

1. Zmiany uregulowań prawnych a zakres informacyjny sprawozdań finansowych

Dokonując opisu zmian w zakresie sprawozdawczości finansowej w Polsce, można wyodrębnić trzy okresy. Pierwszy okres to sprawozdawczość finansowa do końca XX w. W tym segmencie wyodrębniono trzy rodzaje sprawozdań finansowych. Pierwsze składało się tylko z bilansu. Następnie sprawozdanie zostało rozszerzone o rachunek zysków i strat. Pod koniec XX w. sprawozdanie składało się dodatkowo z rachunku przepływów pieniężnych. Drugi okres to dalsze dostosowanie uregulowań krajowych do rozwiązań międzynarodowych. Okres ten przypadał na sprawozdawczość finansową na przełomie XX/XXI w. Sprawozdanie finansowe zostało rozszerzone o zestawienie zmian w kapitale własnym oraz sprawozdanie z całkowitych zysków i strat. Okres trzeci to sprawozdanie finansowe obowiązujące od 2008 r., kiedy bilans zastąpiono sprawozdaniem z sytuacji finansowej, a rachunek zysków i strat – sprawozdaniem z całkowitych dochodów. Zmiany w zakresie sprawozdawczości finansowej zaprezentowano na schemacie 1.

struktury majątku, oraz o źródłach finansowania tego majątku w formie odpowiedniej struktury finansowej” (Jarugowa, Walińska 1997: 13–14).

Bilans zajmuje szczególne miejsce w sprawozdawczości finansowej. Przez długi czas był postrzegany jako zestawienie majątku. Ranga bilansu zmieniła się na przełomie XIX i XX w., kiedy obok zestawienia majątku stał się przedmiotem wyceny. Ten okres był związany z powstaniem teorii bilansu, a w konsekwencji odejściem od bilansu statecznego na rzecz bilansu dynamicznego. Dysponując wartością „czystego” majątku na początek i koniec okresu sprawozdawczego, można było określić wynik finansowy. Taki sposób ustalenia zysku spowodował, że praktycznie w pierwszych trzech dekadach XX w. nie sporządzało się rachunku wyników, a dominującym bilansem był bilans statyczny.

Sprawozdanie finansowe stało się podstawowym źródłem informacji w latach 30. XX w. Po recesji i załamaniu gospodarczym zaczęto odchodzić od bilansu jako wypracowanego wyniku finansowego na rzecz bilansu jako obrazu majątku i źródeł finansowania majątku. Aktywność rynku kapitałowego stała się głównym bodźcem do skierowania informacji płynących z bilansu do akcjonariuszy, inwestorów. Dla dostarczycieli kapitału ważne było nie tyle zestawienie majątku, ile wypracowany zysk. Tym samym majątek stał się kategorią drugorzędą, a sam bilans – jako jedyne sprawozdanie finansowe sporządzane do lat 30. – niewystarczający.

Bilans w myśl Rozporządzenia Ministra Finansów z 15 stycznia 1991 r. w sprawie zasad prowadzenia rachunkowości, a więc przed wprowadzeniem ustawy o rachunkowości, był rozporządzany na IV Dyrektywie Unii Europejskiej.

Według rozporządzenia aktywa składały się z trzech pozycji:

1. Aktywa zmniejszające kapitały własne.
2. Majątek trwały.
3. Majątek obrotowy.

Z kolei pasywa składały się z pięciu segmentów:

1. Kapitały własne.
2. Kredyty i pożyczki.
3. Zobowiązania, fundusze specjalne oraz rozliczenie międzyokresowe.
4. Rezerwy i inne pasywa.
5. Wynik finansowy.

Pierwszego stycznia 1995 r. weszła w życie pierwsza ustawa o rachunkowości, z 29 września 1994 r. W załączniku do ustawy został zawarty formularz bilansu, który w dużej mierze odbiegał od przepisów zawartych w rozporządzeniu ministra finansów z 1991 r.

W ramach aktywów wprowadzono dwie grupy: majątek trwały i majątek obrotowy. Duże zmiany wprowadzono w obrębie pasywów. Przede wszystkim wynik finansowy zakwalifikowano do kapitałów własnych. Uporządkowano także zobowiązania w podziale na długo- i krótkoterminowe.

Nowelizacja ustawy o rachunkowości z 2000 r. miała na celu dostosowanie uregulowań krajowych do Międzynarodowych Standardów Rachunkowości (MSR). Zmiany zaszły także w obrębie bilansu. Pojawiła się nowa kategoria inwestycji, które podzielono na inwestycje krótko- i długoterminowe.

Według MSR 1 zasadniczy podział aktywów i pasywów jest determinowany przez kryterium czasu. Przyjmuje się więc podział na aktywa i pasywa krótko- i długoterminowe, co odpowiada w zasadzie klasyfikacji zawartej w ustawie o rachunkowości, w której odpowiednikami majątku długoterminowego są aktywa trwałe, natomiast majątku krótkoterminowego – aktywa obrotowe. Jednocześnie MSR 1 daje możliwość odejścia od tego podziału. Jed-

nostka może dokonać własnej klasyfikacji na podstawie zasady wzrastającej lub malejącej płynności. Przyjmując jako kryterium stopień płynności, należy wskazać jednak te aktywa i pasywa, których termin realizacji jest przewidywany w terminie dłuższym niż 12 miesięcy. Jednostka może przyjąć także metodę mieszaną, czyli podzielić składniki bilansu na długo- i krótkoterminowe i w ramach tych dwóch grup dokonać klasyfikacji w myśl zasady wzrastającej płynności.

Analizując zmiany w zakresie bilansu na przestrzeni kilkunastu lat, należy zwrócić uwagę, że były podyktowane próbami ujednoczenia zasad i zawartości informacyjnej sprawozdań finansowych. Jednakże z punktu widzenia zarządzania przedsiębiorstwem przez pryzmat wartości zmiany nie wnoszą wiele, a w zasadzie nadal nie ma możliwości, aby bezpośrednio uzyskać informacje niezbędne do zarządzania wartością przedsiębiorstwa.

3. Zmiany w zakresie rachunku zysków i strat

Rachunek zysków i strat jest drugim elementem sprawozdania finansowego sporządzanego przez wszystkie jednostki prowadzące działalność gospodarczą. Z punktu widzenia inwestorów jest to podstawowe źródło informacji do podjęcia decyzji inwestycyjnych.

Nowelizacja ustawy o rachunkowości z 2000 r. wprowadziła następujące zmiany w zakresie rachunku zysków i strat:

- wyodrębnienie przychodów i kosztów będących wynikiem transakcji z jednostkami powiązаныmi;
- wyodrębnienie informacji o wielkości aktualizacji finansowych i niefinansowych aktywów;
- wykazanie w wartości netto: wyniku transakcji zbycia niefinansowych aktywów trwałych, wyniku na inwestycjach oraz wyniku osiągniętego na dodatnich i ujemnych różnicach kursowych (Micherda i in. 2011: 159–160).

Rozpatrując wynik finansowy z punktu widzenia zarządzania wartością przedsiębiorstwa, należy podkreślić, że interesujący będzie przede wszystkim wypracowany zysk. W przypadku gdy jednostka ponosi straty, przedmiotem zainteresowania będą dwie kwestie:

- minimalizacja straty,
- likwidacja straty.

Minimalizacja straty wiąże się z działaniem mającym na celu systematycznie pomniejszanie straty, z kolei likwidacja straty będzie prowadzić do osiągnięcia zysku, a tym samym – do pomnażania wartości przedsiębiorstwa

Rozwój w zakresie rachunku zysków i strat niewątpliwie spowodował uzyskanie coraz lepszych informacji o kondycji finansowej jednostki. Jednak rozpatrując te zmiany z punktu widzenia zarządzania wartością przedsiębiorstwa, należy stwierdzić, że są one niewystarczające, ponieważ nie dają podstawowych informacji.

4. Sprawozdanie z przepływu środków pieniężnych

Analizując specyfikę rozwoju systemu rachunkowości oraz jego wpływu na sprawozdanie z przepływu środków pieniężnych, można wyodrębnić trzy etapy.

Etap I obejmuje okres przed 1994 r. Okres ten charakteryzował się wzmocnionymi pracami w zakresie rachunkowości i sprawozdawczości finansowej. Zakończył się uchwaleniem

ustawy o rachunkowości, która poprzez adaptację systemu angloamerykańskiego zbliżyła się do unormowań funkcjonujących w krajach zachodnich.

Do momentu uchwalenia ustawy o rachunkowości rachunkowość była podporządkowana prawu podatkowemu, a podstawowym celem była agregacja bądź dezagregacja danych na potrzeby statystyki. W Polsce do 1994 r. nie było powszechnego obowiązku sporządzania rachunku przepływów pieniężnych. Wcześniej obowiązek ten ciążył na spółkach notowanych na giełdzie papierów wartościowych. Ani Rozporządzenie Ministra Finansów z 15 września 1991 r. w sprawie zasad prowadzenia rachunkowości, ani Ustawa z 19 października 1991 r. o badaniu i ogłaszaniu sprawozdań finansowych oraz o biegłych rewidentach i ich samorządzie – nie zajmowały w tym czasie jednoznacznego stanowiska wobec rachunku przepływów pieniężnych.

Etap II obejmuje lata 2000–2003. To okres najbardziej dynamicznego rozwoju gospodarczego kraju, obfitujący w wiele zmian w rachunkowości. Zauważono potrzebę dostosowania uregulowań krajowych do rozwiązań międzynarodowych. Wskazano podstawowy cel rachunkowości w postaci dostarczenia informacji odbiorcom wewnętrznym i zewnętrznym. Zmiany dotknęły także rachunek przepływów pieniężnych.

Modyfikacja w zakresie przepływów pieniężnych dotyczyła przede wszystkim:

- zmian w terminologii,
- wprowadzenia definicji rodzajów działalności,
- wprowadzenia metody bezpośredniej oraz możliwości wyboru stosowanej metody,
- prezentowania informacji dodatkowej o przepływach pieniężnych,
- zmian w załącznikach do ustawy o rachunkowości (Śniezek, Wiatr 2011: 150).

Etap III to okres od 2004 r. charakteryzujący się wprowadzeniem obowiązku sporządzania sprawozdań finansowych przez spółki publiczne według MSR/MSSF.

Podobnie jak w przypadku bilansu oraz rachunku zysków i strat sprawozdanie z przepływu środków pieniężnych w obecnej formie nie dostarcza pełnych danych dla właścicieli. Rozpatrując sprawozdanie finansowe przez pryzmat zarządzania wartością przedsiębiorstwa, należy podkreślić, że niewątpliwie przepływy pieniężne będą najważniejszym elementem dostarczającym informacji potencjalnym inwestorom. Teoria, która mówi, że „zysk to mit, gotówka to fakt”, wydaje się potwierdzać wagę tego sprawozdania finansowego. Jednak obecna postać nie dostarcza wszystkich potrzebnych informacji.

Podsumowanie

Sprawozdanie finansowe jest podstawowym źródłem, które dostarcza informacji na temat kondycji finansowej przedsiębiorstwa oraz kontynuacji działalności gospodarczej. Na przestrzeni kilkudziesięciu lat sprawozdanie finansowe poddano wielu zmianom, które z jednej strony były podyktowane rozwojem gospodarki rynkowej, rozwojem i ewolucją podmiotów gospodarczych od pojedynczych firm do grup kapitałowych i międzynarodowym zasięgu, a z drugiej strony zmiany były konsekwencją dostosowania uregulowań krajowych do rozwiązań międzynarodowych. Choć sprawozdania finansowe są coraz bardziej krytykowane, od pewnego czasu można jednak zaobserwować, że nie ma alternatywy.

Od końca XX w. celem działalności większości przedsiębiorstw była maksymalizacja wartości przedsiębiorstwa. Maksymalizacja zysku jako cel nadrzędny przedsiębiorstwa została zastąpiona przez maksymalizację jego wartości. Współczesne metody analizy finan-

sowej ujmują jako istotny element w zarządzaniu przedsiębiorstwem średni ważony koszt kapitału, a to wyraźnie różni się od podejścia tradycyjnego.

Przedstawione elementy sprawozdania finansowego sporządzonego według ustawy o rachunkowości oraz na podstawie Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej nie dostarczają wystarczających informacji na potrzeby zarządzania wartością przedsiębiorstwem. Zachodzi zatem potrzeba wyciągania danych ze sprawozdania finansowego oraz dostosowywania ich do postaci potrzebnej w zarządzaniu wartością przedsiębiorstwa. Przykładem mogą być kapitał zainwestowany, zysk operacyjny po opodatkowaniu, wolne przepływy pieniężne. Te podstawowe informacje niezbędne do analizy wartości przedsiębiorstwa nie są ujmowane w sprawozdaniu finansowym.

Celowe zatem wydaje się zbudowanie takiej postaci sprawozdania finansowego, aby z jednej strony było zgodne z uregulowaniami prawa bilansowego, a z drugiej dostarczało wszystkich niezbędnych informacji. Bilans powinien być przekształcony w bilans wartości, który dostarczy informacji na temat kapitału obrotowego, finansowania oraz kapitału zaangażowanego. Rachunek zysków i strat powinien nieść informacje na temat EBIT, EBITDA czy NOPAT. Z kolei sprawozdanie z przepływu środków pieniężnych powinno zostać przekształcone w sprawozdanie z wolnych przepływów pieniężnych. Przekształcenie sprawozdania finansowego pozwoli na monitorowanie najważniejszych komponentów wykorzystywanych w zarządzaniu wartością przedsiębiorstwa.

Literatura

- Brzezina W. (1998), *Ogólna teoria rachunkowości*, Wydawnictwo Politechniki Częstochowskiej, Częstochowa.
- Garbusewicz W., Kołaczyk Z. (2005), *Wartość poznawcza i analityczna*, Difin, Warszawa.
- Jarugowa A., Walińska E. (1997), *Roczne sprawozdanie finansowe – ujęcie księgowo i podatkowe*, ODDK, Gdańsk.
- Jaruga A. (1992), *Rachunkowość finansowa*, Towarzystwo Gospodarcze RAFiB, Łódź.
- Sobańska I. (2003), *Wpływ MSR na integrację rachunkowości: rachunkowość finansowa i rachunkowość zarządcza*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości” t. 13 (69).
- Lipiński S. (1919), *Buchalteria pojedyncza. Dla rzemieślników i drobnych kupców*, Wydawnictwo M. Arcta Warszawa.
- Micherda B., Górka Ł., Grabowska-Kaczmarczyk E., Jonas K., Szulc M. (2011), *Sprawozdania finansowe i ich analiza*, SKWP, Warszawa.
- Śniezek E., Wiatr M. (2011), *Raportowanie przepływów pieniężnych w kontekście zmian we współczesnej sprawozdawczości finansowej*, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa.
- Świdarska G.K. (1997), *Wyzwania dla ekspertów rachunkowości wobec nowych koncepcji raportowania*, w: *Rachunkowość wczoraj, dziś i jutro*, SKWP, Warszawa.
- Walińska E. (2009), *Bilans jako fundament sprawozdawczości finansowej w kontekście zmian współczesnej rachunkowości*, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa.

INFORMATION CONTAINED IN THE STATUTOWY FINANCIAL STATEMENTS AND MANAGEMENT OF THE ENTERPRISES VALUE

Abstract: The purpose of the article is to indicate how financial statements were changing in Poland at the turn of the twentieth and twenty-first centuries. There are indicated changes in the balance sheet, the profit and loss account and cash flow reports, which purpose was to adapt to the needs of a growing economy and the adjustment of the national legislation to the international standards and EU directives.

Hypothesis:

1. Financial statements are subject to constant modifications in order to adapt national regulations to the international requirements.
2. The information contained in the financial statements are not sufficient for the purposes of the enterprise value management.

Keywords: financial statements, balance, Cash flow, restated financial statements

Translated by Ewa Maćkowiak